

In antwoord op Martin Bosma (1)

Jacques de Kadt als schutspatroon?

FLORIS COHEN

Van de Partij van de Arbeid ben ik maar kort lid geweest. Dat liep van 1964, toen ik me als 18-jarige pas mocht aansluiten, tot 1968. Toen zag ik in dat de bereidheid van de toenmalige partijleiding om de macht aan Nieuw Links over te dragen door niets en niemand meer te stuiten viel, ook door partijleider Joop den Uyl niet als hij dat al gewild had (wat overigens niet het geval bleek).

Ik was in 1968 al een jaar of drie bevriend met Jacques de Kadt, recent gepensioneerd als Tweede-Kamerlid van de PvdA, fel anti-communist en vóór de Tweede Wereldoorlog de man die als zo ongeveer eerste in Nederland de greep naar wereldheerschappij van de nationaal-socialistische beweging niet alleen doorzag maar ook meeslepend analyseerde in zijn klassiek geworden *Het fascisme en de nieuwe vrijheid* (voltooid in 1938, gepubliceerd in 1939).¹ Bij het doorsnuffelen van de boekenkast van mijn vader was ik in De Kadts essaybundel *Verdediging van het Westen* gaan bladeren, en daar had ik een kijk op de politiek in aangetroffen die ik nergens anders ooit zo was tegengekomen: een grandioos mengsel van machtspolitiek denken, erudiete geschiedschrijving, gedurfde actuele voorspellingen uitlopend op een wereldomspannende, in veel

opzichten trefzeker gebleken visie op de nabije en verdere toekomst. Ik zocht de schrijver op, we sloten vriendschap ondanks een halve eeuw leeftijdsverschil, en ik ben hem tot zijn dood in 1988 bezoeken blijven brengen. Het was op zijn aanraden dat ik me kort na de oprichting aansloot bij ds'70, de partij waar algauw Willem Drees, zoon van de vroegere minister-president en PvdA-voorman, de leiding over kreeg.

Dit drietal, Jacques de Kadt en de beide Willems Drees, wordt geregeld met instemming aangehaald in het recente boek van het pvv-Kamerlid Martin Bosma, *De schijn-élite van de valse munters*. Sterker nog, Bosma beschouwt zichzelf als de ware erfgenaam van het denken van deze sociaal-democraten. Het is, zo redeneert hij, juist de PvdA die hun gedachtegoed in de steek heeft gelaten, en vandaag de dag moet je voor de voortzetting en uitvoering van dat gedachtegoed bij de Partij voor de Vrijheid zijn. De titel van zijn boek heeft hij aan De Kadt ontleend, een portret van De Kadt hangt op Bosma's werkkamer op het Binnenhof aan de muur, en in een interview met *NRC Handelsblad* laat hij zich fotograferen met in zijn handen een exemplaar van wat De Kadts laatste grote boek is geworden, *De politiek der gematigden. Een open wereld voor de jaren zeventig*.

Van dat boek uit 1972 bezit ook ik een exemplaar, een present-exemplaar zelfs, door de schrijver indertijd van een persoonlijke opdracht voorzien omdat ik (gehinderd door

44

Over de auteur Floris Cohen is hoogleraar in de *Vergelijkende geschiedenis van de natuurwetenschap aan de Universiteit Utrecht*.

Noten zie pagina 47

de vele type- en zetfouten in zo ongeveer al zijn eerdere werk) hem intensief heb geholpen met de correctie ervan. Dat boek is niet geheel ten onrechte een flop geworden, en behalve Bosma en ik zal zowat geen sterveling het nog in de kast hebben staan. Dat het vier decennia na dato als pvv-icoon is gaan figureren, daar moest ik toen ik dat interview las wel even iets bij wegslikken.

De Kadt, overleden in 1988 op 91-jarige leeftijd, heeft de toen net op gang gekomen ondergang van het door hem zo intens en ook zo raak bestreden Sovjet-imperialisme niet meer bewust meegemaakt. De partij waarvoor hij van 1948 tot 1963 als een invloedrijk en prominent fractielid in de Tweede Kamer had gezeten, en waarvoor hij bovendien als redacteur van *Socialisme & Democratie* honderden pagina's in dit blad heeft volgeschreven, die intussen helemaal verNieuwLinkste partij had zich toen hij stierf allang teruggetrokken uit welk streven dan ook de ondergang van de Sovjet-Unie naderbij te brengen, en dan druk ik me nog heel zacht uit. De Kadt, in de jaren '70 nog verketterd, was bij zijn dood al zo ongeveer vergeten. Zijn crematie, waar ik een van de sprekers was,² moest het zonder vertegenwoordiging stellen van de voorzitter of trouwens van welke PvdA-functionaris dan ook – ook toen al had Marjanne Sint belangrijker zaken omhanden.

Waarom deze oude koeien hier uit de sloot halen? Dat heeft alles te maken met de grote lijn van Bosma's betoog. Die ziet er ongeveer zo uit. Van het eind van de jaren zestig tot de ondergang van het Sovjet-imperium aan toe vervulden de Partij van de Arbeid en meer in het algemeen de progressieve intellectuelen die in die jaren het politieke discours volledig beheersten de rol van (in Lenins terminologie) 'nuttige idioten' – politici die zonder dat nu *per se* doelbewust na te streven wel degelijk door hun uitlatingen ('erken de DDR') en hun handelingen (met hun streven naar eenzijdige ontwapening de Nederlandse politiek zo ongeveer lamleggen; het ter wille van de 'ontspanning' negeren van de Russische en Oost-Europese dissidenten) de

triomf van het communisme en daarmee de ondergang van het Westen naderbij brachten. Wel, vandaag de dag zijn die progressieve intellectuelen nog altijd nuttige idioten, maar nu niet langer onbewust en onbedoeld doende de weg te plaveien naar de communistische heilstaat, maar naar de heerschappij van de sharia. 'In zekere zin woedt de oorlog tussen Nieuw Links en de stroming van Jacques de Kadt nog steeds', zo luidt een sleutelzin in Bosma's boek (p. 306). Opnieuw weten de progressieve intellectuelen niet wat ze aanrichten. Of eigenlijk hebben volgens hoofdstuk 27 ('De Nuttige-Idioten-Continuïteit') Femke Halsema en Jan Marijnissen en wie weet ook mijn broer Job tijdens een enkel helder ogenblik wel degelijk door wat er eigenlijk gaande is. Dat is de dreigende machts-overname van de islam, die aanstaande is tenzij het de nu net als indertijd De Kadt eenzame,

Ik erken, Bosma's schets van het verleden is bepaald niet helemaal uit de lucht gegrepen

onbegrepen, net zo gehoorde, net zo moedige strijders van de pvv lukt die nog op het nipper-tje te voorkomen. Opnieuw, zo betoogt Bosma, staat de modieuze schijn-élite van de grachten-gordel klaar om de aanstaande tirannen, ditmaal niet de barbaren van buiten de poort maar de barbaren die we eigenhandig binnen de poorten hebben gesleept, die van de orthodoxe islam dus (en een andere islam bestaat volgens hem niet, kan niet eens bestaan), aan de macht te helpen.

Dit is waar Bosma's betoog op neerkomt, en dit is waar hij De Kadt en de beide Willems Drees als bewonderenswaardige voorgangers voor aan-roept: de verstandige weg die de PvdA ooit, in de jaren vijftig en de vroege jaren zestig nog ging, is door de sociaal-democratie in de steek gelaten, en wel voorgoed. Het is de pvv die nu in plaats van die vroegere, solide sociaal-democratie opkomt voor de gewone man wiens belangen ooit bij

vader en zoon Drees veilig waren, maar die intussen door met name de PvdA is overgeleverd aan de willekeur van zijn islamitische burens en hun droom van een wereldomspannend kalifaat. Het is de pvv die het totalitaire gevaar van vandaag de dag doorziet, en daarmee het programma ten uitvoer legt van Jacques de Kadt en van die weinige anderen die het oorspronkelijke sociaal-democratische denken trouw zijn gebleven. Aldus, in grote lijnen, Bosma.

En ik erken, zijn schets van het verleden is bepaald niet helemaal uit de lucht gegrepen. Zijn beschrijving in de hoofdstukken waarin hij de anti-anti-communistische mode schetst waar de PvdA sinds de jaren zeventig aan ten prooi was gevallen, die herken ik. Datgene wat indertijd De Kadt en Drees en Drees de PvdA uit heeft gedreven, dat verafschuwde ik ook. Het onvermogen om in te zien dat een vanuit Moskou nogal doeltreffend georganiseerde beweging erop uit was ons aan haar imperialistische heilstaatsstreven te onderwerpen; het naïeve achter 'Oom Ho' aanlopen zonder ook maar even te beseffen dat Ho Tsji Minh een veroveringszuchtige massamoordenaar was; de stereotypering van de gebroken-geweertjes-reflex; het stereotype anti-Amerikanisme dat toen elk zichzelf respecterend progressief intellectueel in de mond bestorven lag: wat Bosma uit die periode oprakelt, dat heb ik, als een van de weinigen in mijn generatie onder de in principe progressief gezinden, in grote lijnen zo gezien en ervaren en beleefd als hij het, half verbeterd, half humoristisch en in elk geval behoorlijk raak, hier schetst.

46 Een tikje anders zit het met de wending die Bosma in zijn betoog maakt zodra hij de tijd waarin wij nu leven gaat opvatten als de vrijwel exacte herhaling van die eerdere periode. Alsof je alleen maar de term 'communisme' door 'islam' hoeft te vervangen om alles op zijn plaats te laten vallen! Alsof de sharia klaar staat om te worden ingevoerd (niet per grondwetswijziging weliswaar, maar via een zich uitbreidend vlekkenpatroon, te beginnen in de wijken waar moslims de meerderheid uitmaken), en wel op de manier waarop in decennia na de Tweede

Wereldoorlog communistische partijen in Frankrijk of Italië of later Portugal aan de vooravond van hun machtsovername leken te staan. En voor die gelijkstelling 'communisme toen, islam nu', die de ideologische ruggegraat van al Bosma's politieke handelen vormt, probeert hij het werk van Jacques de Kadt, de origineelste en trefzekerste politieke denker die ons land heeft gekend, in te schakelen, ja te annexeren.

Wat hij daarmee miskent, dat is, in één woord, *beschaving*. Weerzinwekkende verbale trucs als 'kopvoddentaks', of zelfs maar het onophoudelijk reppen van 'massa-immigratie', alsof niet al tien jaar geleden mijn broer daar met een knap staaltje wetgeving een eind aan heeft weten te maken; de schaamteloze demagogie waar Bosma's vereerde, zich in eigen gelijk wentelende partijleider zich bij voorkeur van bedient: nooit, nooit, nooit zouden bij uitstek beschaafde personen als Jacques de Kadt, Willem Drees en Willem Drees zich aan zoiets schuldig hebben gemaakt. 'Beschaafd' niet in

Wat Bosma miskent is, in één woord, beschaving

de zin van een oppervlakkig vernisje gesmeerd over de onverschilligheid van de gezeten bourgeoisie, maar in de authentieke betekenis van mensen die van cultuur doordrenkt zijn en alleen al daardoor in hun denken veel te beweeglijk om zich ooit aan groepsdenken schuldig te maken, hele bevolkingsgroepen daarbij tot minderwaardig verklarend.

Zich pittig, geregeld zelfs overdadig polemisch uitlaten, dat deed De Kadt zeker, maar een demagoog was hij niet. Sterker nog, weinigen hebben de demagogische fanatici van zijn tijd zo scherp doorzien als juist hij. De strijd voor een 'open samenleving', de noodzaak van een 'wapening der gematigden', het precieze tegendeel dus van het extremistisch fanatisme waar Bosma's partij zich aan overgeeft, werd De Kadts politieke recept, niet alleen tegen elke

totalitaire dreiging maar ook voor een weerbare democratie. Hoe te voorkomen dat de democratie onttaardt in 'ochlocratie', dat wil zeggen, ten onder gaat aan het demagogisch naar de mond praten van een stuurloze massa? Hoe in een democratisch bestel aan een werkelijke, dat wil zeggen, een weliswaar machtsbewuste maar tegelijk beschaafde elite te komen? Dat is het soort vraagstukken waar hij zich intensief mee bezighield, waar hij originele oplossingen voor vond, en waar Bosma's partij niet de voortzetter van is maar juist het complete, haast rabiate tegendeel.

Zijn politieke loopbaan is De Kadt begonnen als communist.³ Dat de economie alles overheerst en de politiek daar een afgeleide van is en de cultuur (in het Marxistische taaltje 'de bovenbouw') pas op de derde en laatste plaats komt, die wijsheid vormde kern en uitgangspunt van de communistische leer. Eén van de grootse dingen in De Kadts blijvende meesterwerk *Het*

fascisme en de nieuwe vrijheid is zijn uiteenzetting, in onze tijd minstens zo geldig als toentertijd, dat het precies omgekeerd zit. Cultuur, zo betoogt hij daar, behoort op de eerste plaats te komen, met als taak voor de politiek om die cultuur te bevorderen en te beschermen, en met als ondergeschikte functie voor de economie om de welvaartsbasis te scheppen waarop een beschaafde, dat is een van cultuur doortrokken, naar binnen en naar buiten toe open en avontuurlijk ingestelde samenleving kan worden ingericht en in stand gehouden.

Wie als tweede man van de meest cultuurvijandige partij die Nederland ooit heeft gekend, en als toegewijd volgeling van een even geslepen als dogmatisch fanaticus, het lef heeft uitgerekend Jacques de Kadt tot zijn schutspatroon uit te roepen, die zou zich diep moeten schamen. Haal dat portret van de muur, Bosma, je bent het niet waard, nu niet en naar je boek te oordelen nooit niet.

Noten

1 In dit boek komen de inzichten bij elkaar die De Kadt sedert 1933 neerlegde in het tijdschrift *De Nieuwe Kern*, dat hij samen met Sal Tas oprichtte en grotendeels zelf volschreef. Ronald

Havenaars proefschrift *De tocht naar het onbekende. Het politieke denken van Jacques de Kadt* (Amsterdam: Van Oorschot, 1990) vormt een betrouwbare wegwijzer door De Kadts hele oeuvre.
2 'Bij de crematie van Jacques de Kadt, 20 april 1988'. *Hollands*

Maandblad 30, 487, juni 1988, p. 23-25.

3 Die periode, van 1919 tot 1926, heeft De Kadt meeslepend beschreven in het eerste deel van zijn memoires, *Uit mijn communistentijd* (Amsterdam: Van Oorschot, 1965).